

Den svenska coronastrategin

Erik Jönsson & Henrik Oscarsson

SOM-undersökningen om coronaviruset 2021

Innehåll

Introduktion	1
Den svenska coronastrategin	2
Bedömningar av den svenska coronastrategin	4
Svalare känslor för svenska strategin	12
Referenser	13
Appendix	15
SOM-undersökningen om coronaviruset 2021	17
Svarsfrekvens och representativitet	17
Procentskattningar och felmarginaler	18

Introduktion

I mars 2020 stod det klart att världen drabbats av en ny pandemi orsakad av det som i folkmun kallas coronaviruset. Sjukdomen som orsakas av viruset – covid-19 – har spridit stor oro och osäkerhet i samhället. Pandemin har fått omfattande konsekvenser för såväl människors hälsa som för världsekonomin och många menar att den också kan komma att få stora konsekvenser för demokrati, utveckling, välbefinnande och frihet.

För att dokumentera det unika skeende som Sverige befinner sig genomförde SOM-institutet under våren 2020 en stor tvärsnittsstudie med innehåll som belyser coronapandemin utifrån olika aspekter. Under våren 2021 genomförde SOM-institutet en uppföljande studie där mycket av innehållet var det samma som för den första SOM-undersökningen om coronaviruset 2020. I fokus står människors uppfattningar om viruspandemin och de vidtagna åtgärderna, förtroende för myndigheter, politiker och centrala aktörer, deras informationsinhämtning och deras syn på framtiden inom olika områden inklusive ekonomi, konsumtion och hälsa. Undersökningen genomfördes under april-juni 2021.

Den här rapporten innehåller analyser av några av de centrala frågor som undersökningen omfattat. Rapporten är en del av SOM-institutets tematiska rapportserie med fokus på coronapandemin. I rapporten bidrar Henrik Ekengren Oscarsson, professor i Statsvetenskap och föreståndare för Valforskningsprogrammet samt Erik Jönsson, biträdande forskare vid Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet, med analyser om hur den svenska coronastrategin bedöms av svenska folket.

Samtliga rapporter i denna serie finns publicerade på www.gu.se/som/corona

Den svenska coronastrategin

Erik Jönsson & Henrik Oscarsson

Den svenska coronastrategin – så som den formulerats av regeringen i en publikation från april 2020 – sammanfattas i sex punkter. Regeringens ”strategi med anledning av det nya coronaviruset” syftar till att i) begränsa smittspridningen i landet och ii) säkerställa resurser till hälso- och sjukvård. Därtill ska den iii) begränsa inverkan på samhällsviktig verksamhet och iv) lindra konsekvenser för medborgare och företag, samt v) dämpa den eventuella oro som kan tänkas breda ut sig i samhället till följd av coronavirusets spridning. Avslutningsvis syftar strategin till att vi) rätt åtgärder ska sättas in vid rätt tillfälle (Regeringen, 2020).

Därigenom blir det tydligt att den svenska coronastrategin aldrig haft som mål att helt och hållet stoppa smittspridningen. Snarare har regeringen haft som överordnat mål att begränsa den breda samhällsliga smittspridningen genom att främst fokusera på skyddandet av äldre och personer i riskgrupp, och att i största möjligaste mån ”plana ut kurvan”, det vill säga att hålla smittspridningen på en så låg nivå att sjukvården inte överbelastas (Ludvigsson, 2020). I huvudsak ligger dessa målsättningar i linje med den pandemiplan som Folkhälsomyndigheten uppdaterade så sent som i december 2019, bara några veckor innan de första nyheterna om smittan kom (Folkhälsomyndigheten, 2019).

Jämfört med många andra länders coronastrategier står det därför klart att det för Sveriges del aldrig var tal om någon omfattande nedstängning av samhället. I den svenska coronastrategin har från regeringens sida särskilt lyfts fram betydelsen av uthållighet och av att hela tiden väga hårda restriktioners förmodat negativa inverkan på samhället med långsiktiga folkhälsoeffekter. Eftersom den svenska regeringen gjorde bedömningen att krisen förmodligen kommer att pågå under en längre tid har de resonerat att införda åtgärder därför också måste kunna förstås och accepteras under en längre tid – rätt åtgärd vid rätt tillfälle. I en studie som systematiskt utvärderat olika länders val av strategier lyfts dessutom Sveriges rättvisetänk fram som en fundamental princip som snarast omöjliggjort större samhällsliga nedstängningar då dessa skulle slå hårdare mot vissa grupper än andra (Baral m.fl., 2021). Det socialt jämlika Sverige kan skönjas även i kristider.

En mer strukturell förklaring som ofta lyfts fram till varför den svenska strategin sticker ut i ett internationellt perspektiv står att finna i svenska myndigheters oberoende ställning gentemot departementen (Ludvigsson, 2020; Milne, 2020, se även Dahlström & Lindvall, 2021). Som departementschef för Socialdepartementet har Socialminister Lena Hallengren inte möjlighet att bestämma över Folkhälsomyndighetens beslut. Folkhälsomyndigheten är å sin sida satt att

följa regeringens lagar och regler, men har en särställning som innebär att de kan tillämpa dem självständigt. Till skillnad från grannländerna Norge och Danmark har Sverige i större utsträckning valt att följa experternas på Folkhälsomyndigheten råd (Pashakhanlou, 2020). Trots att motsvarande myndigheter i Norge och Danmark gav rekommendationer om att inte stänga ner landets skolor valde politikerna ändå att gå vidare med åtgärden.

Har då denna strategi varit lyckad? En snabb jämförelse med övriga världen ger vid handen att Sverige sticker ut som ett av de hårdast drabbade länderna. Vid tiden för när denna rapport skrivs har Sverige till följd av coronapandemin ett dödstal på 1 465 döda per miljon invånare. Det är en skyhög siffra jämfört med grannländer som Danmark och Norge med sina 459 respektive 159 döda per miljon invånare, men lägre än exempelvis Belgien (2 209) och Frankrike (1 745) och även lägre än EU-ländernas genomsnitt (1 741 döda per miljon invånare).¹ Kritiker till och försvarare av den svenska coronastrategin väljer naturligtvis olika jämförelsepunkter för att understödja sin argumentation, som en del i opinionsbildningen om historieskrivningen.

Kritiken mot den svenska coronastrategin har varit massiv: Brister i testandet och spårandet, uteblivna rekommendationer om ansiktsmask och bristande övervakning av efterlevnaden av fysisk distansering lyfts fram som mer milda exempel på detta. Mer hårdföra kritiker har yrkat på kravet om att placera smittade personer i karantän och stora samhälleliga nedstängningar (Claeson & Hanson, 2021). Strategins försvarare pekar på att inslagen av rekommendationer, frivillighet och personligt ansvar lett till ungefär samma resultat avseende befolkningens faktiska beteenden som hårdare nedstängningar gjort, men med bättre långsiktighet och uthållighet, ett bredare samhällsperspektiv och med individens frihet intakt.

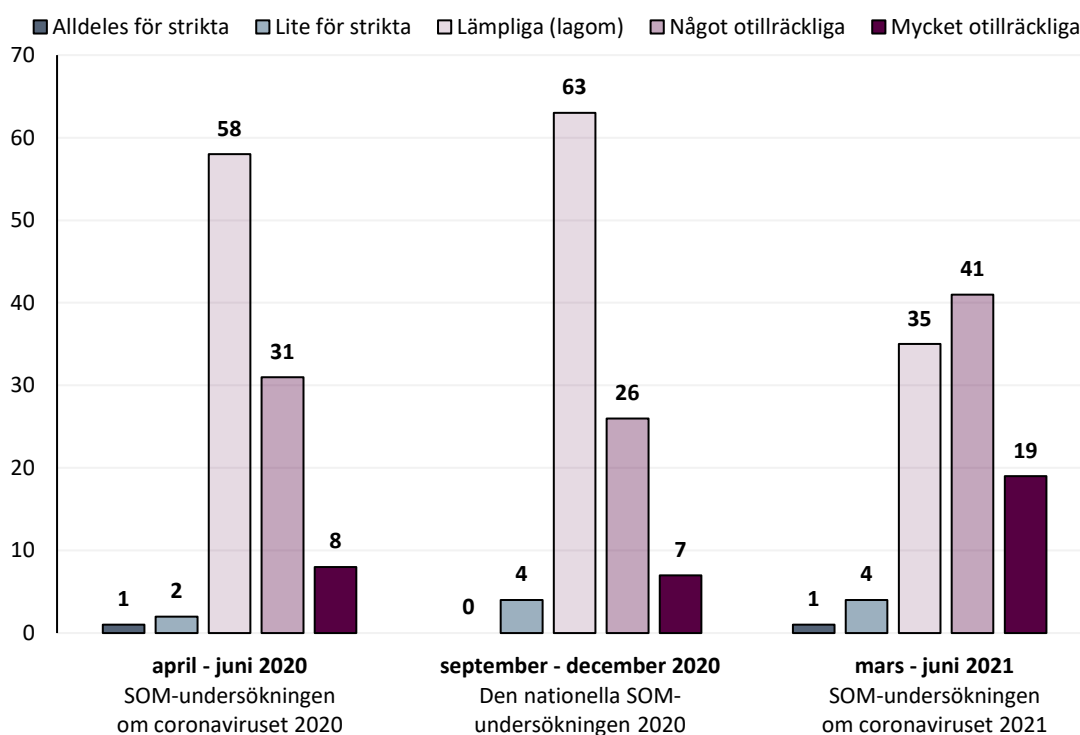
Utvärderingen av den svenska regeringens och myndigheternas agerande i samband med den globala pandemin kommer att pågå under lång tid. I skrivande stund kan pandemin knappast betraktas som över trots att de flesta restriktioner lyfts. I stället för att rent objektivt försöka utvärdera den svenska coronastrategin är fokus för denna rapport att studera svenska folkets bedömningar av den svenska coronastrategin. Sedan det nya coronaviruset först nådde Sverige i slutet av januari 2020 och efter att Världshälsoorganisationen (WHO) den 11 mars samma år klassade spridningen av coronaviruset som en pandemi, har SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomfört tre riksrepresentativa undersökningar, varav två extrainsatta just till följd av pandemin. De svarande har fått bedöma och utvärdera Sveriges coronastrategi och dessutom svara på ett antal frågor om vanor och beteenden som syftat till att på egen hand minska smittspridningen. Vi inleder med en analys av huruvida de åtgärder myndigheter och politiker i Sverige vidtagit bedöms ha varit för strikta, lämpliga eller otillräckliga, och om strategin upplevts vara lyckad.

¹ <https://ourworldindata.org/covid-deaths> (besökt 2021-10-07).

Bedömningar av den svenska coronastrategin

Så hur har svenskarna hittills utvärderat den svenska coronastrategin? Resultat från de två första SOM-undersökningarna i figur 1 visar att bedömningar av den svenska coronastrategin i stort är oförändrade under våren och hösten 2020. Även om svarsfördelningen har slagsida åt det något otillräckliga hållet gör ändå en majoritet av befolkningen bedömningen att de åtgärder som vidtagits har varit lämpliga, eller lagom. Endast en bråkdel anser att åtgärderna har varit lite eller alldeles för strikta, 3 procent i samband med första mätningen och 4 procent i den andra. Något fler tycker att strategin har varit mycket otillräckliga; 8 respektive 7 procent. Under coronapandemins första år har det svenska folket inte nämnvärt skiftat sitt omdöme om den svenska strategin, om något så är det fler som under senare delen av 2020 tycker att strategin varit lämplig.

Figur 1 Svenska folket om den svenska coronastrategin, 2020-2021 (procent)

Kommentar: Frågan lyder 'Tycker du att de åtgärder som myndigheter och politiker i Sverige vidtagit på grund av coronaviruset har varit för strikta, lämpliga eller otillräckliga? Åtgärderna har varit...'. Procentandelarna baseras på dem som besvarat frågan. Antal svarande varierar mellan 1 805 och 2 502.

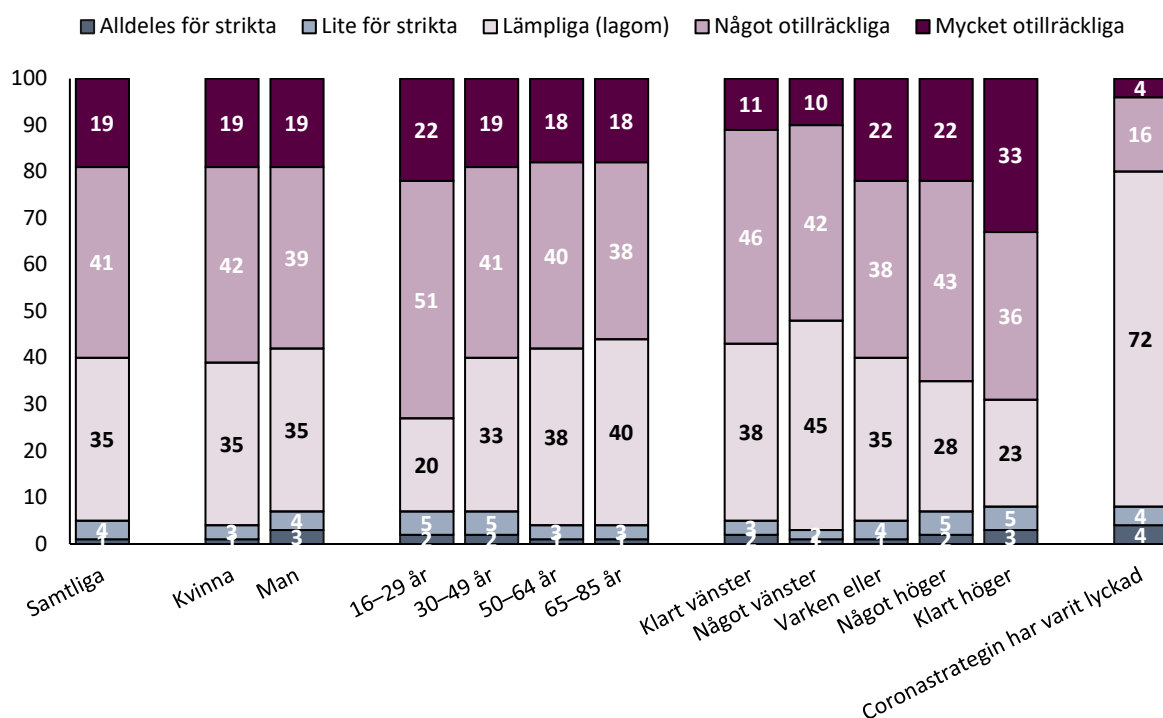
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2020 och SOM-undersökningen om coronaviruset 2020–2021.

När så ett drygt år av coronapandemin förflutit förändras bilden våren 2021. Om konsensus under 2020 var att den svenska coronastrategin hade varit lagom har det under 2021 nåtts en ny konsensus. Nu finns ett tydligt flertal som anser att de vidtagna åtgärderna har varit otillräckliga – sex av tio svarar att de tycker att strategin varit något eller mycket otillräckliga – och jämfört med föregående mätning är det framåt sommaren 2021 hela 12 procentenheter

fler som uppger att strategin varit "mycket otillräcklig". Vad som ligger bakom folkets svängning i frågan är svårt att veta utifrån denna typ av undersökning, men en möjlig förklaring skulle kunna vara att man allteftersom fler blivit vaccinerade upplever faran som över och att man därigenom mer nyktert kan utvärdera om den valda vägen varit lämplig. Kanske upplever man också att Sveriges strategi skiljer sig allt för mycket mot andra länders, andra länder som därtill hållit smittspridningen betydligt bättre i schack än vad Sverige gjort.

Skärskådar vi 2021 ytterligare (se figur 2) kan vi se små könsskillnader i synen på den svenska strategin: något fler män tycker att åtgärderna har varit lite eller alldeles för strikta. Åldersmässigt är det främst den yngre generationen (16–29 år) som sticker ut, och det genom att 16–29-åringarna i något större utsträckning tycker att åtgärderna varit otillräckliga. Det är närmast dött lopp mellan de tre övriga ålderskategorierna. Vidare finns en tendens där personer som placerar sig själva längre högerut i det politiska vänster-högerspektrat gör bedömningen att åtgärderna i större utsträckning varit otillräckliga. Mellan en som står klart till vänster och en som står klart till höger skiljer det 22 procentenheter inom kategorin som tycker att åtgärderna varit mycket otillräckliga. Måhända ett inte fullt så otippat resultat med tanke på att det främst är partierna åt höger som utgör opposition till sittande regering.

Figur 2 Svenska folket om den svenska coronastrategin, 2021 (procent)

Kommentar: Frågan lyder 'Tycker du att de åtgärder som myndigheter och politiker i Sverige vidtagit på grund av coronaviruset har varit för strikta, lämpliga eller otillräckliga? Åtgärderna har varit...'. Procentandelarna baseras på dem som besvarat frågan. Minst antal svarande på grupp-nivå är 132 (Klart höger).

Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2021.

Med hjälp av en kontrollfråga om i vilken utsträckning man tycker att den svenska coronastrategin varit lyckad har vi i figur 2 också undersökt bedömningen av vidtagna åtgärder bland personer som uppger att den svenska strategin varit just lyckad (här kodat som de två högsta svarsalternativen på den sjugradiga svarsskalan). Stapeln längst till höger i figur 2 skiljer sig verkligen mot övriga i det att hela 72 procent av de som anser Sveriges strategi lyckad bedömer vidtagna åtgärder som lagom. 20 procent tycker att de varit något eller mycket otillräckliga medan 8 procent tycker att de varit antingen lite eller alldeles för strikta.

Om vi håller oss kvar vid frågan om huruvida den svenska strategin varit lyckad eller ej ser vi i figur 3 att svarsfördelningen i princip är normalfördelad i kategorin som visar samtliga svarande. Ett medeltal på 3,7 på den sjugradiga svarsskalan (redovisas separat i Appendix) skvallrar om att det svenska folket verkar tycka att strategin varken har varit bu eller bä. I övrigt framträder samma mönster som i figur 2 – inga skillnader mellan könen i sin utvärdering av strategin, unga marginellt mer missnöjda än de övriga ålderskategorierna och även här finns en tendens där man ger den svenska strategin ett sämre betyg ju längre högerut man placerar sig längst vänster-högerdimensionen.

Medeltalet är något högre – 4,1 – för en annan liknande fråga som handlar om huruvida man tycker att strategin varit baserad på bästa tillgängliga vetenskapliga kunskap (figur 3). I övrigt följer svarsfördelningarna i den högra panelen de vänstra i mycket stor utsträckning. En något större andel av befolkningen håller dock med i påståendet om att den svenska coronastrategin varit baserat på bästa tillgängliga vetenskap än vad som anser strategin lyckad, vilket i figur 3 illustreras genom att de två grå-blå cellerna i den högra panelen samlar större andelar av de svarande. Ett visst stöd för resonemang i stil med ”strategin må ha varit mindre lyckad, men den har åtminstone varit baserad på bästa tillgängliga kunskap” tycks därför finnas.

Figur 3 Svenska folkets bedömning av den svenska coronastrategin, 2021 (procent)

Sveriges coronastrategi har varit...	...lyckad.							...baserad på den bästa tillgängliga vetenskapliga kunskapen.						
Samtliga	13	12	19	24	20	8	4	10	9	15	23	19	15	9
Kvinna	12	12	19	25	20	9	3	8	10	15	24	19	15	9
Man	13	12	20	23	20	7	5	12	9	15	23	18	15	8
16–29 år	14	11	27	26	15	4	3	11	11	17	30	17	9	5
30–49 år	10	13	22	22	23	7	3	9	11	14	24	21	13	8
50–64 år	11	12	16	27	20	11	3	9	11	14	22	18	18	8
65–85 år	15	10	17	24	20	9	5	11	7	15	22	18	16	11
Låg utb.	19	9	14	24	21	8	5	14	9	18	21	18	11	9
Medellåg utb.	14	13	21	22	19	7	4	12	10	17	26	17	11	7
Medelhög utb.	10	11	21	29	16	9	4	9	11	15	24	16	14	11
Hög utb.	10	12	19	22	24	9	4	8	8	12	21	21	20	10
Klart vänster	9	7	23	23	21	12	5	6	5	10	26	19	21	13
Något vänster	6	10	17	28	24	11	4	3	7	13	22	24	19	12
Varken eller	14	11	20	26	18	7	4	11	10	14	27	18	13	7
Något höger	14	15	20	22	21	5	3	11	11	20	21	18	12	7
Klart höger	28	17	17	14	11	8	5	27	19	10	19	10	9	6

Kommentar: Frågan lyder 'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'. Svaret ges på en sjugradig skala där 1 motsvarar 'Instämmer inte alls' och 7 'Instämmer helt'. Minst antal svarande på gruppnivå är 128 (Klart höger).

Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2021.

Eftersom Sveriges vägval tydligt har kommit att sticka ut vid en internationell jämförelse har vi i figur 4 redovisat hur befolkningen anser att den svenska strategin stått sig mot de andra nordiska länderna och övriga europeiska länder. Sammantaget visar resultaten att man inte riktigt håller med i påståendet att Sverige skulle ha hanterat coronapandemin bättre än exempelvis Finland och Island. Däremot är man något mer benägen att stämma in i påståendet att Sverige lyckats bättre än de flesta andra europeiska länderna. Med en sjugradig svarsskala, där mittenalternativet således blir en fyra, blir det emellertid tydligt att man inte, med undantag för påståendet om att Sveriges strategi har varit baserat på bästa tillgängliga kunskap, tenderar att stämma in i påståenden om den svenska strategins förträfflighet.

Figur 4 Den svenska coronastrategin i ett internationellt perspektiv, 2021 (procent)

Sverige har hanterat

coronapandemin bättre än... ...de andra nordiska länderna.

...de flesta europeiska länder.

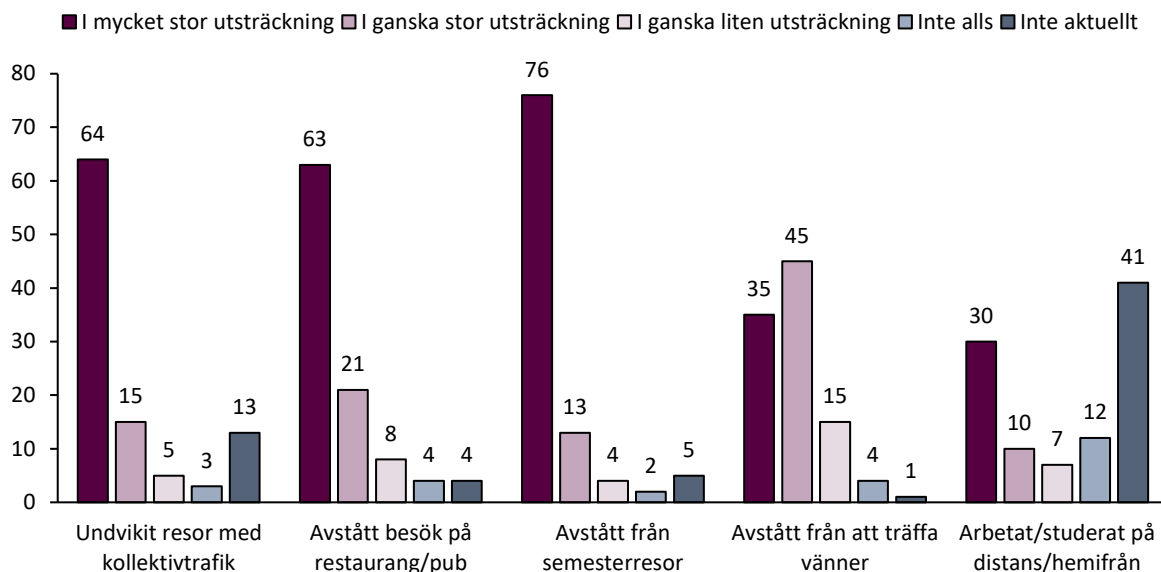
Samtliga	25	15	17	23	9	7	4	16	11	14	25	17	11	6
Kvinna	23	15	19	24	9	7	3	17	11	15	24	17	10	6
Man	28	16	14	23	9	6	4	16	12	12	26	16	11	7
16–29 år	26	18	16	25	7	5	3	21	11	15	27	13	8	5
30–49 år	22	15	19	23	11	6	4	14	10	14	26	19	9	8
50–64 år	23	16	15	24	9	9	4	14	13	13	27	16	11	6
65–85 år	30	13	15	23	9	6	4	19	12	13	21	17	12	6
Låg utb.	31	13	15	21	9	7	4	26	13	12	20	11	12	6
Medellåg utb.	26	16	16	23	9	6	4	18	13	13	26	16	8	6
Medelhög utb.	25	17	15	23	8	8	4	15	14	14	23	16	11	7
Hög utb.	25	13	19	24	10	5	4	13	9	14	25	20	12	7
Klart vänster	20	11	24	24	11	7	3	15	5	14	26	20	11	9
Något vänster	16	15	17	26	14	9	3	8	10	10	24	25	16	7
Varken eller	24	17	16	27	8	5	3	16	14	14	30	14	8	4
Något höger	33	15	16	20	7	5	4	19	14	17	21	14	8	7
Klart höger	48	16	10	12	6	4	4	34	14	12	17	10	7	6

Kommentar: Frågan lyder 'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'. Svaret ges på en sjugradig skala där 1 motsvarar 'Instämmer inte alls' och 7 'Instämmer helt'. Minst antal svarande på gruppnivå är 132 (Klart höger).

Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2021.

I slutet av november 2020 höll statsminister Stefan Löfven ett tal till nationen där han särskilt betonade vikten av att göra självupppoffringar och påminde särskilt om att visa självdisciplin och ansvar. Med en strategi som till stora delar bygger på att medborgare frivilligt håller sig informerade kring vilka restriktioner och rekommendationer som gäller samt dessutom förväntas agera på dessa, är det intressant att undersöka vilka beteendeförändringar detta resulterat i. Figur 5 redovisar svaren från ett antal frågor ämnade att ta reda på i hur stor omfattning det svenska folket vidtagit privata åtgärder för att minska den samhälleliga smittspridningen.

Figur 5 Coronaanpassade vanor i befolkningen, 2021 (procent)

Kommentar: Frågan lyder 'I vilken utsträckning har du gjort följande i syfte att undvika att smittas av coronaviruset eller att smitta andra?'. Procentandelarna baseras på dem som besvarat frågan. Antal svarande varierar mellan 1 739 och 1 802.

Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2021.

Det står klart att merparten i stor utsträckning har tagit till sig av rekommendationer och agerat i linje med dem. I den vetenskapliga litteraturen är detta dessutom något som lyfts fram som en särskilt lyckad aspekt av den svenska coronastrategin (Pashakhanlou, 2021). Som alltid med den här typen av frågeinstrument finns ett uns av osäkerhet kring självskattade beteenden då människan har en inbyggd förmåga att gärna vilja framhäva sig som bättre än vad man eventuellt är, och mer i linje med vad som normativt förväntas av en (Fisher, 1993). Flest, 76 procent, har i mycket stor utsträckning avstått från semesterresor. Något färre, men likväl en betydande majoritet, har uppgett att de undvikit att åka med kollektivtrafiken och från att göra pub- och restaurangbesök i syfte att undvika att smittas eller att bli smittad av coronaviruset. Åttio procent uppger att de i ganska eller mycket stor utsträckning avstått från att träffa vänner under pandemin. Bland de efterfrågade beteendena är det lägst andelar som uppger att de arbetat/studerat på distans/hemifrån. Hela 41 procent väljer på denna fråga alternativet 'Inte aktuellt', vilket bör förstås som att de svarande i relativt stor utsträckning har yrken eller studier som inte kan utföras hemifrån.

Avslutningsvis har vi med en multipel linjär regressionsanalys även undersökt vilka faktorer som samvarierar mest med frågan om huruvida den svenska coronastrategin varit lyckad. Finns det eventuellt ett mönster där personer som uppger att de i stor utsträckning på frivillig basis vidtagit flertalet av de nämnda åtgärderna i figur 5 också är de som är mer benägna till att hålla med i påståendet om Sveriges strategi som lyckad? För att undersöka den aspekten har en "dummyvariabel" konstruerats som antar värdet '1' för de personer som uppgett

svarsalternativet 'i mycket stor utsträckning' på samtliga frågor som redovisas i figur 5, och '0' för resten. Vidare frågor vi presenterar är om det finns ett samband mellan förtroende för hur enskilda medborgare, eller staten, hanterat coronapandemin – eller förtroendet för Folkhälsomyndigheten i allmänhet – och människors utvärdering av strategin? I tabell 1 redovisas resultaten från denna regressionsmodell.

Tabell 1 Multipel regressionsanalys av uppfattningar om huruvida den svenska coronastrategin varit lyckad (ostandardiserade regressionskoefficienter)

	Sveriges coronastrategi har varit lyckad (1–7)
Kvinna ¹	-.07 (.05)
Förtroende för enskilda medborgares hantering av coronapandemin (1-5) ²	.05 (.03)
Förtroende för statens hantering av coronapandemin (1-5) ²	.12*** (.03)
Förtroende för Folkhälsomyndigheten (1-5) ³	.15*** (.03)
Otillräckliga åtgärder (1-5) ⁴	-.44*** (.03)
Baserad på bästa tillgängliga vetenskap (1-7) ⁵	.51*** (.02)
Vänster-högerideologi (1-5) ⁶	.05* (.02)
"Adapter" ⁷	-.02 (.08)
Konstant	2.07*** (.21)
Justerat R ²	.67
N	1 435

Kommentar: Som beroende variabel används frågan 'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden? Sveriges coronastrategi har varit lyckad'. Svaret ges på en sjugradig skala där 1 motsvarar 'Instämmer inte alls' och 7 'Instämmer helt'. ¹Referenskategori för kvinna är man. ²Frågan lyder 'Hur stort förtroende har du för följande aktörers hantering av coronapandemin?' med svarsalternativen 'Mycket litet förtroende', 'Ganska litet förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska stort förtroende' och 'Mycket stort förtroende'. ³Frågan lyder 'Hur stort förtroende har du för hur följande institutioner och grupper sköter sitt arbete', med svarsalternativen 'Mycket litet förtroende', 'Ganska litet förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska stort förtroende' och 'Mycket stort förtroende'. ⁴Frågan lyder 'Tycker du att de åtgärder som myndigheter och politiker i Sverige vidtagit på grund av coronaviruset har varit för strikta, lämpliga eller otillräckliga? Åtgärderna har varit..' med svarsalternativen 'Alldeles för strikta', 'Lite för strikta', 'Lämpliga (lagom)', 'Något otillräckliga' och 'Mycket otillräckliga'. ⁵Frågan lyder 'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden? Sveriges coronastrategi har varit baserad på den bästa tillgängliga vetenskapliga kunskapen'. Svaret ges på en sjugradig skala där 1 motsvarar 'Instämmer inte alls' och 7 'Instämmer helt'. ⁶Frågan lyder 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' med svarsalternativen 'Klart till vänster', 'Något till vänster', 'Varken till vänster eller till höger', 'Något till höger' och 'Klart till höger'. ⁷Adapter är en dummyvariabel som antar värdet 1 om respondenten uppgett svarsalternativet 'i mycket stor utsträckning' på samtliga frågor i figur 5 ovan. *** p < .001, ** p < .01, * p < .05.

Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2021.

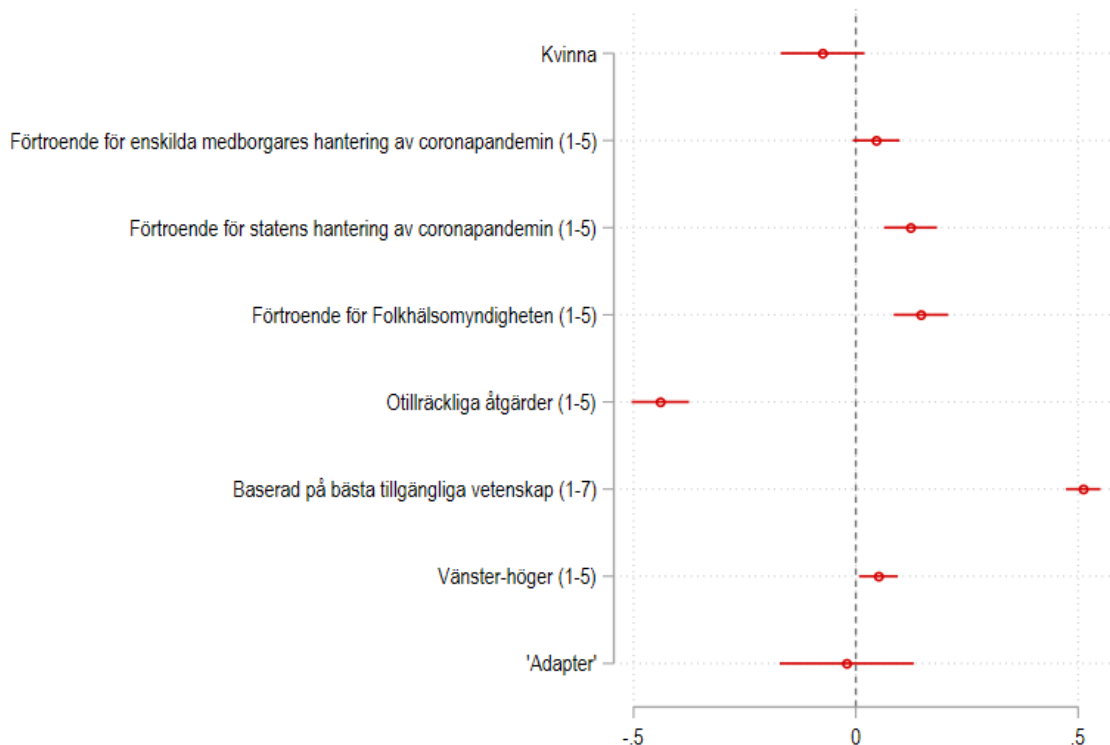
Som vi redan fått en fingervisning om i tidigare resultatredovisning hittar vi inget signifikant samband mellan kön och bedömning om den svenska strategin som lyckad eller ej. Inte heller verkar det spela någon roll för hur man bedömer den svenska strategin baserat på ens förtroende för hur andra medmänniskor agerat under coronapandemin. Det gör däremot ens förtroende för hur staten hanterat coronapandemin, där en person med "maximalt" förtroende för staten i genomsnitt svarar ett skalsteg högre på den sjugradiga skalan jämfört med vad en "låglitare" gör. Av samma magnitud är även effekten av förtroende för Folkhälsomyndigheten – ju högre förtroende man har för Folkhälsomyndigheten desto mer lyckad tycker man att den svenska coronastrategin har varit. Sambandet mellan subjektiv vänster-högerplacering och ens bedömning om den svenska coronastrategin är statistiskt signifikant, effekten saknar emellertid praktisk relevans då det endast rör sig om en skillnad på 0,25 skalsteg på den sjugradiga svarsskalan mellan en person som placerar sig långt till vänster och en person långt till höger.

Två faktorer verkar däremot vara av särskild betydelse för hur man utvärderar Sveriges strategi. Det finns en stor skillnad mellan de som tycker att de vidtagna åtgärderna varit otillräckliga och de som tycker de varit tillräckliga; ungefär 2,2 skalsteg är skillnaden dem emellan när det kommer till deras syn på om den svenska strategin varit lyckad. Än större utslag ger uppfattningen att den svenska strategin varit baserad på bästa tillgängliga vetenskap, där det kan skilja hela 3,5 skalsteg mellan en som inte håller med i påståendet om att strategin baserats på bästa tillgängliga vetenskap och en som till fullo stämmer in i samma påstående.

Däremot ser vi inga tecken på att en person som anpassat sig väldigt mycket (i tabell 1 benämnt som "adapter"; efter engelskans 'adapt' som betyder anpassa) till rådande rekommendationer och i stor omfattning vidtagit åtgärder i syfte att minska smittspridningen tycker annorlunda om strategin än vad personer som i lägre omfattning följt rekommendationerna. Hur mycket, eller hur lite, man på ett individuellt plan anpassat sig i syfte att minska smittspridningen verkar alltså inte spela någon roll för om man upplever den svenska coronastrategin som lyckad eller ej.

För att på ett tydligare sätt åskådliggöra resultaten från regressionsanalysen har vi i figur 6 redovisat de ostandardiserade regressionskoefficienterna med tillhörande konfidensintervall. Som redan konstaterats sticker koefficienterna från "otillräckliga åtgärder" och "baserad på bästa tillgängliga vetenskap" ut som särskilt viktiga. Kännetecknande för personer som tycker den svenska coronastrategin varit mindre lyckad är att de framför allt anser vidtagna åtgärder vara allt för otillräckliga. Omvänt ser vi att en person som framhåller den svenska coronastrategin som lyckad tenderar att i stor utsträckning anse den svenska strategin också vara baserad på bästa tillgängliga vetenskap.

Figur 6 Sammanfattning av resultat från regressionsanalys av förklaringsfaktorer till subjektiv bedömning utav den svenska coronastrategin som lyckad, 2021 (ostandardiserade regressionskoefficienter och konfidensintervall)

Kommentar: Figuren visar ostandardiserade regressionskoefficienter och konfidensintervall från regressionsmodellen i tabell 1.

Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2021.

Svalare känslor för svenska strategin

Coronapandemin är ännu inte över. Det är fortfarande tidigt att dra generella slutsatser om utfallet av den svenska coronastrategin. Särskilt eftersom en viktig del av strategin har varit just att vara hållbar över tid. Utvärdering av dess långsiktiga utfall och konsekvenser – ekonomiskt, socialt, hälsomässigt – kommer sannolikt behöva göras återkommande även långt in i framtiden (Ludvigsson, 2020). Även den kommande Coronakommissionens slutsatser bör rimligen betraktas som tentativa, ett hittills bästa svar om vad Sverige gjorde bra och vad Sverige gjorde mindre bra under pandemins inledande arton månader.

Våra ögonblicksbilder av hur den allmänna opinionen för tillfället ser på strategin visar dock att den omgärdas av relativt svala känslor. En tydlig opinionsförskjutning har ägt rum. Från att initialt ha uppfattat de vidtagna åtgärderna som lämpliga och lagom har opinionen under 2021 vänt. Numer anser ett flertal att strategin varit något otillräcklig. Inte heller tycker man att den varit särskild lyckad eller att Sveriges strategi står sig särskilt väl i internationella jämförelser.

Vi visar att graden av personligt anpassande har varit högt. Befolkningens vanor har på många punkter förändrats dramatiskt under pandemin även utan tvingande restriktioner. Forskning har visat på att den frivilliga anpassningsviljan i Sverige resulterat i en ungefär lika effektiv smittbekämpning som i länder som, förvisso något sent, införde hårdare och mer restriktiva åtgärder. Samma forskning visar samtidigt att det var länder som snabbt införde hårda och restriktiva åtgärder i ett tidigt skede som också lyckats stävja smittspridningen bäst i inledningen av pandemin (Pashakhanlou, 2021). Om vi nu kommer behöva leva med coronaviruset under en oöverskådlig framtid kan det mycket väl komma att visa sig att Sveriges mål om en långsiktigt hållbar coronastrategi inte har varit ett fullt så dåligt val som det initialt framstått som. Vid tiden för när detta skrivs har Sverige nämligen lägst smittspridning i Norden². Hur opinionen utvärderar den svenska strategin är ett rörligt mål. Det är viktigt att fortsätta följa dess utveckling under kommande år.

Referenser

- Baral, S., Chandler, R., Prieto, R. G., Gupta, S., Mishra, S. & Kulldorff, M. (2021). Leveraging epidemiological principles to evaluate Sweden's COVID-19 response. *Annals of Epidemiology*, 54, 21–26.
- Carlander, A. & Andersson, U. (2020). Oro, vaccinationsintention samt bedömningar av den svenska coronastrategin. SOM-institutet.
- Claeson, M. & Hanson, S. (2021). The Swedish COVID-19 strategy revisited. *The Lancet*, 397(10271), 259–261.
- Dahlström, Carl och Johannes Lindvall (2021). "Sverige og covid-19-krisen", bilaga 4 i Håndteringen af covid-19 i foråret 2020. Rapport afgivet af den af Folketingets Udvalg for Forretningsordenen nedsatte udredningsgruppe vedr. håndteringen af covid-19. Folketinget, januari 2021.
- Fisher, R. J. (1993). Social Desirability Bias and the Validity of Indirect Questioning. *Journal of Consumer Research*, 20(2), 303–315.
- Folkhälsomyndigheten (2019). Pandemiberedskap. Hur vi förbereder oss – ett kunskapsunderlag. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/b6cce03c4d0e4e7ca3c9841bd96e6b3a/pandemiberedskap-hur-vi-forbereder-oss-19074-1.pdf>
- Ludvigsson, J. (2020). Så har Sveriges coronastrategi framstått under åtta månader.
<https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/kommentar/2020/11/sa-har-sveriges-coronastrategi-framstatt-under-atta-manader/> (besökt 2021-10-07).
- Milne, R. (2020). Anders Tegnell and the Swedish Covid experiment.
<https://www.ft.com/content/5cc92d45-fbdb-43b7-9c66-26501693a371> (besökt 2021-10-07).

² <https://ourworldindata.org/covid-cases> (besökt 2021-10-08).

Pashakhanlou, A. H. (2021). Sweden's coronavirus strategy: The Public Health Agency and the sites of controversy. *World Medical & Health Policy*, 2021, 1–21.

Regeringen. (2020). Strategi med anledning av det nya coronaviruset.

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-arbete-med-coronapandemin/strategi-med-anledning-av-det-nya-coronaviruset/> (besökt 2021-10-07).

Appendix

**Tabell A1 Svenska folkets bedömning av den svenska coronastrategin, 2021
(medeltal på en skala från 10 till 70)**

Sveriges coronastrategi har varit...	...lyckad.	...baserad på den bästa tillgängliga vetenskapliga kunskapen.
Samtliga	37	41
Kvinna	37	42
Man	37	41
16–29 år	34	38
30–49 år	37	41
50–64 år	38	42
65–85 år	37	42
Låg utbildning	37	39
Medellåg utbildning	35	39
Medelhög utbildning	37	41
Hög utbildning	38	44
Klart vänster	40	46
Något vänster	40	46
Varken eller	36	40
Något höger	35	39
Klart höger	30	32

Kommentar: Frågan lyder 'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'. Svaret ges på en sjugradig skala där 1 motsvarar 'Instämmer inte alls' och 7 'Instämmer helt'. För att undvika decimaler har siffrorna multiplicerats med 10. Minst antal svarande på gruppnivå är 128 (Klart höger).

Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2021.

**Tabell A2 Den svenska coronastrategin i ett internationellt perspektiv, 2021
(medeltal på en skala från 10 till 70)**

Sverige har hanterat coronapandemin bättre än...	...de andra nordiska länderna.	...de flesta europeiska länder.
Samtliga	31	37
Kvinna	31	37
Man	31	38
16–29 år	30	34
30–49 år	32	38
50–64 år	32	38
65–85 år	30	36
Låg utbildning	30	34
Medellåg utbildning	31	36
Medelhög utbildning	31	37
Hög utbildning	31	39
Klart vänster	33	40
Något vänster	35	42
Varken eller	31	35
Något höger	28	35
Klart höger	24	30

Kommentar: Frågan lyder 'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'. Svaret ges på en sjugradig skala där 1 motsvarar 'Instämmer inte alls' och 7 'Instämmer helt'. För att undvika decimaler har siffrorna multiplicerats med 10. Minst antal svarande på gruppnivå är 132 (Klart höger).

Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2021.

SOM-undersökningen om coronaviruset 2021

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför varje år sedan 1986 de nationella SOM-undersökningarna. Syftet med undersökningarna är att kartlägga svensk opinion och belysa hur svenska folkets vanor och attityder förändras över tid. SOM-institutet är en centrumbildning vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) och är sedan 2017 även inrättat som en fakultetsgemensam forskningsinfrastruktur vid samhällsvetenskapliga fakulteten, Göteborgs universitet. SOM-institutets undersökningar genomförs i samverkan med forskare från olika discipliner, främst inom samhällsvetenskap.

I samband med utbrottet av den omfattande coronapandemin genomförde SOM-institutet en specialundersökning – SOM-undersökningen om coronaviruset 2020. Under våren 2021 skickades en uppföljande specialundersökning ut med syftet att delvis replikera den första studien men också för att komplettera innehållet utefter hur pandemin och samhällets förutsättningar har förändrats. Undersökningen skickades ut till ett systematiskt sannolikhetsurval av den svenska befolkningen. Urvalsramen innefattade alla svenska och utländska medborgare med sin primära adress i Sverige och som är mellan 16 och 85 år. Det totala urvalet bestod av 4 000 personer och samtliga fick första utskick med svars möjlighet skickat till sig den 22 mars 2021. Under fältperioden genomfördes en serie påminnelser via post och SMS. Fältarbetet avslutades 31 maj 2021. Formuläret innehöll 12 sidor med frågor.

SOM-undersökningen om coronaviruset genomfördes med både pappers- och webbenkäter i samarbete med *Institutet för Kvalitetsindikatorer (Indikator)*. Indikator svarade för utskick av pappersformulär och påminnelser, datauppläggning samt administration av webbenkät och sms-påminnelser. Papperssvaren lästes av optiskt med hjälp av en scanner. SOM-institutet har stått för framtagning av frågeformulär och annat informationsmaterial samt kodning av öppna svar och iordningställande av den slutgiltiga datamängden inklusive variabler för öppna frågor och särskilt byggda variabler.³

Svarsfrekvens och representativitet

Av det ursprungliga urvalet på totalt 4 000 personer var det 1 817 personer som besvarade och skickade in formuläret vilket motsvarar en nettosvarsfrekvens på 47 procent.⁴ Ungefär tre fjärdedelar av svaren kom in via webben. Det är mer än en fördubbling av andel webbsvar jämfört med SOM-undersökningen om coronaviruset 2020. Enligt utvärderingar så har dock inte svars kvaliteten påverkats av den ökade andelen webbsvar. Vilka som svarar och vilka som inte svarar på en frågeundersökning har betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Analyser visar att den demografiska representativiteten i svarsgruppen är relativt god. Representativiteten avseende främst kön, men även ålder samt födelseland är däremot något

³ Ansvariga forskare för undersökningen har varit Ulrika Andersson och Anders Carlander.

Undersökningsledare har varit Klara Wärnlöf Bové, tillsammans med biträdande undersökningsledare Elisabeth Falk, Frida Sandelin och Marcus Weissenbilder.

⁴ I nettosvarsfrekvensen har det så kallade naturliga bortfallet definierats bort, se vidare tabell i.

skev. Män, yngre personer samt människor födda i utomeuropeiska länder tillhör de grupper som är sämre representerade bland de svarande. Jämfört med SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 är dock skevheterna mycket lika.⁵

Tabell i. Svarsfrekvens och bortfall i SOM-undersökningen om coronaviruset 2021

Bruttourval	4 000
Naturligt bortfall	93
Nettourval	3 917
Antal svarande	1 817
Svarsandel (netto)	47%

Kommentar: Med naturligt bortfall avses adress okänd, avflyttad; bortrest under fältperioden; bosatt/studerar/arbetar utomlands; ej svensktalande; sjuk, institutionell vård; fysiskt eller mentalt oförmögen att svara, ej kommunicerbar; avliden.

Procentskattningar och felmarginaler

SOM-undersökningarna bygger på ett slumpmässigt urval av den svenska befolkningen 16–85 år. Resultat från sådana urvalsundersökningar är alltid förknippade med en osäkerhet som kan uttryckas i form av en felmarginal. Med hjälp av en felmarginal går det att beräkna ett konfidensintervall kring till exempel en procentskattning. Vi kan förvänta oss att procenttalet för hela populationen befinner sig inom konfidensintervallet i 95 fall av 100 i en tänkt situation med många upprepade mätningar. Att vara medveten om felmarginalen gör att vi lättare undviker att dra slutsatser om förändringar eller gruppskillnader som enbart beror på slumpen. Tabellen nedan ger några exempel på hur stor felmarginalen är vid olika gruppstorlekar och procentskattningar.

Tabell ii Lathund för procentskattningar vid olika gruppstorlekar (felmarginaler och procentenheter)

Skattning	100	200	400	800	1 000	2 000
50 procent	±9,8	±6,9	±4,9	±3,5	±3,1	±2,2
30 procent	±9,0	±6,4	±4,5	±3,2	±2,8	±2,0
10 procent	±5,9	±4,2	±2,9	±2,1	±1,9	±1,3
6 procent	±4,7	±3,3	±2,3	±1,6	±1,5	±1,0
2 procent	±2,7	±1,9	±1,4	±1,0	±0,9	±0,6

⁵ För en mer detaljerad redovisning, se metodrapporten om SOM-undersökningen om coronaviruset 2021 på www.gu.se/som/corona.

Avrapportering av resultat från den extrainsatta SOM-undersökningen om coronaviruset som genomfördes under april, maj och juni 2021. SOM-institutet vid Göteborgs universitet har genomfört årligen återkommande samhälls- och opinionsundersökningar sedan 1986.

SOM-institutet | Seminariegatan 1B | Box 710, 405 30 Göteborg
031 786 3300 | info@som.gu.se | www.gu.se/som-institutet

